

Annika Herkkola & Salla Kestilä

**LAPSEN HYVINVOINNIN TUKEMINEN ALAKOULUSSA, KUN LAPSELLA ON
NEUROPSYKIATRINEN HÄIRIÖ**

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus

LAPSEN HYVINVOINNIN TUKEMINEN ALAKOULUSSA, KUN LAPSELLA ON NEUROPSYKIATRINEN HÄIRIÖ

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus

Annika Herkkola & Salla Kestilä
Opinnäytetyö
Kevät 2024
Sosiaalian tutkinto-ohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan tutkinto-ohjelma, Sosionomi

Tekijä(t): Annika Herkkola ja Salla Kestilä

Opinnäytetyön nimi: Lapsen hyvinvoinnin tukeminen alakoulussa, kun lapsella on neuropsykiatrisen häiriön häiriö

Työn ohjaaja(t): Hannele Ollinen ja Päivi Tervasoff

Työn valmistuslukukausi ja -vuosi: Kevät 2024

Sivumäärä: 31 + 1 liite

Neuropsykiatrisilla häiriöillä voi olla negatiivinen vaikutus koulunkäyntiin. Tässä opinnäytetyössä lähestyttiin aihetta lasten hyvinvoinnin kautta, sillä oman kokemuksemme pohjalta kouluissa ei tueta lasten hyvinvointia, vaan keskitytään tukemaan oppimista. Kun tuetaan lapsen sosiaalista, henkistä ja fyysistä hyvinvointia, on oppimisellekin tukevampi alusta, jonka päälle rakentaa uutta tietoa. Tässä opinnäytetyössä tutkittiin, miten alakouluikäisten lasten, joilla on neuropsykiatrisen häiriön, hyvinvointia tuetaan koulussa. Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, minkälaisia tuen muotoja ja tukitoimia on olemassa neuropsykiatrisesti oireilevien lasten hyvinvoinnin tukemiseen alakouluissa. Opinnäytetyön ammatillisena tavoitteena oli tuottaa tietoa sosiaalialan ammattilaisille, jota voidaan hyödyntää koulumaailmassa, ja jonka avulla voidaan edistää ja kehittää työkaluja helpottamaan hyvinvoinnin haasteita neuropsykiatrisista häiriöistä oireilevan lapsen kouluarjessa.

Tämä opinnäytetyö oli laadullinen, eli kvalitatiivinen tutkimus, joka toteutettiin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Tietoperustana käytettiin alan kirjallisuutta, aiempaa tutkimustietoa, artikkeleita sekä aiheeseen liittyviä verkkolähteitä. Opinnäytetyön tekeminen aloitettiin keksimällä tutkimuskysymys, jonka jälkeen haettiin aiheeseen liittyvää tietoperustaa ja aiempia tutkimuksia. Kun tietoperusta oli valmis, aloitettiin hakujen tekeminen tekemällä sisäänotto- ja poissulkukriteerit ja hakulauseke, jolla tehtiin koehakuja eri tietokantoihin. Lopullisiksi tietokannoiksi valikoituivat tulosten perusteella ERIC, Oula-Finna, PubMed ja CINAHL with Full Text (EBSCO). Sisäänotto- ja poissulkukriteerien mukaan lopulliseksi aineisoksi valikoitui 5 aineistoa, jotka analysoimme sisällönanalyysillä.

Tutkimuksen tuloksissa nousi esille haasteita, jotka vaikeuttavat neuropsykiatrisesti oireilevien lasten hyvinvoinnin tukemista, kuten henkilökunnan koulutuksen puute ja menetelmien ja tarvikkeiden puute. Inklusiivisuus nähtiin positiivisena vaikuttajana, sillä se opetti muille lapsille erilaisuuden sietämistä. Oppilaiden vahvuuksien huomioiminen ja vahvistaminen ja oppilaiden arvostuksen näyttäminen nousi myös esille. Positiivinen vahvistaminen nähtiin myös tärkeäksi osaksi näiden oppilaiden hyvinvointia.

Tutkimustuloksissa korostui sosiaalinen hyvinvointi, joka näyttäytyy isossa roolissa neuropsykiatrisesti oireilevan lapsen hyvinvoinnissa. Jatkotutkimuksen aiheena voisikin olla ainoastaan sosiaalisen hyvinvoinnin tukeminen. Tärkeä huomio on henkilökunnan koulutuksen puute neuropsykiatrisesti oireilevan oppilaan tukemisessa. Mielestämme tähän olisi tärkeä puuttua, sillä se on erittäin tärkeä lähtökohta neuropsykiatrisesti oireilevan oppilaan tukemisessa. Jos koulun henkilökunnalla ei ole riittävästi tietoa ja taitoa, ei oppilaan tukeminen voi edetä tavoitteellisesti ja johdonmukaisesti.

Asiasanat: autismi, ADHD, Touretten oireyhtymä, neuropsykiatriset häiriöt, hyvinvointi, alakoulu

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

Author(s): Annika Herkkola and Salla Kestilä

Title of thesis: Supporting the Well-being of Elementary School Aged Children with Neuropsychiatric Disorders in Schools

Supervisor(s): Hannele Ollinen and Päivi Tervasoja

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2024

Number of pages: 31 + 1 appendix

Neuropsychiatric disorders can have a negative impact on learning. This thesis approached the topic through children's well-being, because based on our own experience, schools do not support children's well-being, but focus on supporting learning. When supporting a child's social, mental and physical well-being, there is also a more supportive platform for building new knowledge. This thesis examined how the well-being of primary school children with neuropsychiatric disorders is supported at school. The purpose of the thesis was to find out what forms of support and support measures exist to support the well-being of children with neuropsychiatric symptoms in primary schools. The professional goal of the thesis was to produce information for social work professionals that can be utilized in the school world and that can be used to promote and develop tools to alleviate the challenges of well-being in the everyday school life of children with symptoms of neuropsychiatric disorders.

This thesis was a qualitative study carried out as a descriptive literature review. The information was based on literature in the field, previous research data, articles and online sources related to the topic. After making the knowledge base and inclusion and exclusion criteria, ERIC, Oula-Finna, PubMed and CINAHL with Full Text (EBSCO) were selected as the final databases. According to the inclusion and exclusion criteria, 5 datasets were selected as the final material, which we analyzed with content analysis. The results of the study highlighted challenges that make it difficult to support the well-being of children with neuropsychiatric symptoms, such as lack of staff training and lack of methods and supplies. Inclusivity was seen as a positive influence, as it taught other children to tolerate differences. Acknowledging and strengthening pupils' strengths and showing pupils' appreciation was also highlighted. Positive reinforcement was also seen as an important part of the well-being of these students.

The results of the study emphasized social well-being, which plays a major role in the well-being of children with neuropsychiatric symptoms. The topic of further research could only be supporting social well-being. An important consideration is the lack of staff training in supporting students with neuropsychiatric symptoms. We think it is important to address this, as it is a very important starting point for supporting students with neuropsychiatric symptoms. If the school staff does not have sufficient knowledge and skills, supporting the pupil cannot proceed in a goal-oriented and consistent manner.

Keywords: autism, ADHD, Tourette syndrome, neuropsychiatric disorder, well-being, elementary school

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	NEUROPSYKIATRISTEN HÄIRIÖIDEN VAIKUTUS LAPSEN HYVINVOINTIIN KOULUSSA	7
2.1	Kouluhyvinvoinnin määritelmä	7
2.2	Neuropsykiatriset häiriöt alakouluikäisillä lapsilla	8
2.3	Neuropsykiatristen häiriöiden vaikutus lapsen hyvinvointiin koulussa	10
2.4	Koulu oppilaan tukena	11
3	TUTKIMUKSEN TARKOITUS, TAVOITTEET JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	14
4	KIRJALLISUUSKATSAUKSEN TOTEUTTAMINEN	15
4.1	Aineiston hankkiminen	15
4.2	Aineiston analysointi sisällönanalyysillä	17
4.3	Kirjallisuuskatsauksen luotettavuus ja eettisyys	18
5	TULOKSET	19
5.1	Henkilökunnan osaaminen ja koulutus	19
5.2	Itsetietoisuus, vahvuudet, positiivinen vahvistaminen ja osallisuus	20
5.3	Menetelmät, välineet ja resurssit	22
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	24
7	POHDINTA	26
	LÄHTEET	27
	LIITTEET	32

1 JOHDANTO

Tämä opinnäytetyö kuvaa miten alakouluissa tuetaan lasten hyvinvointia, kun heillä on neuropsykiatrisen häiriön. Tutkimuksen tarkoituksena on kuvailla millä eri tavoilla hyvinvointia koulussa tuetaan ja tavoitteena on tuottaa tietoa sosiaalialan työntekijöille, jota voidaan hyödyntää neuropsykiatrisesti oireilevien lasten kanssa työskennellessä. Tämä tutkimus on laadullinen tutkimus, joka toteutetaan kuvailevana kirjallisuuskatsauksena.

Opinnäytetyömme aihe valikoitui oman kiinnostuksemme ja aiemman työkokemuksen myötä. Koemme aiheen tärkeäksi, sillä neuropsykiatrisilla häiriöillä voi olla vaikutusta koulunkäynnin sujumiseen. Koulunkäynnin sujuminen taas vaikuttaa lapsen kokonaiskehitykseen ja tulevaisuuteen muutenkin kuin pelkän oppimisen kautta. Kouluympäristöllä on vaikutusta lapsen ja nuoren identiteetin muodostumiseen, ja parhaimmillaan se voi vahvistaa lapsen minäkuva ja itsetuntoa. Vastaavasti se voi myös epäonnistuessaan lisätä psyykkistä oireilua, epäsosiaalista käyttäytymistä sekä syrjäytymisriskiä. (Parikka, Halonen-Malliarakis & Puustjärvi 2020, 18.) Tässä opinnäytetyössä keskitymme pelkän oppimisen tuen sijaan lapsen hyvinvoinnin tukemiseen koulussa mm. Allardtin teoriaan pohjautuvan koulun hyvinvointimallin kautta (Konu 2002, 59). Lähestymme aihetta hyvinvoinnin kautta, koska omien kokemustemme mukaan koulussa ei pystytä tarpeeksi huomioimaan lasten hyvinvointia, vaan tuki keskittyy enemmän oppimiseen. Oppiminen ja hyvinvointi kuitenkin liittyvät toisiinsa, ja tämän opinnäytetyön avulla tuomme ilmi hyvinvoinnin tärkeyttä koulussa.

Opinnäytetyömme aihe on ajankohtainen, sillä haasteet kouluissa ovat kokemuksemme mukaan yhä suurempia ja se näkyy esimerkiksi PISA-tulosten laskussa. Koronapandemian aikana järjestetty etäopetus on vaikuttanut oppilaiden hyvinvointiin, tuen tarpeeseen ja opiskelumotivaatioon. Lasten ja nuorten osaaminen on heikentynyt, ja oppimisen tukea koskevaa lainsäädäntöä ollaan uudistamassa. Uudistuksessa tähdätään vähentämään opettajien hallinnollista työtä ja varmistetaan riittävien tukitoimien saatavuus. Opetus- ja kulttuuriministeriö aikoo myös yhtenäistää tuen muotoja ja selkiyttää niitä valtakunnallisesti, sekä varmistaa riittävät resurssit ja osaaminen tukitoimien toteuttamiseen. (Henriksson 2023.)

2 NEUROPSYKIATRISTEN HÄIRIÖIDEN VAIKUTUS LAPSEN HYVINVOINTIIN KOULUSSA

2.1 Kouluhyvinvoinnin määritelmä

Perinteinen hyvinvointikäsite muodostuu sosiaalisesta, henkisestä ja fyysisestä hyvinvoinnista. Terveiden ja hyvinvoinnin määrittely ovat sidoksissa keskenään, ja hyvinvoinnin edellytyksenä pidetäänkin yksilön toimintakyvyn mahdollistamaa osallistumista yksilölle itselleen mielekkäisiin toimintoihin ja sosiaalisten suhteiden ylläpitämiseen. Hyvinvoinnin ja terveyden yhteydessä voidaan puhua myös elämänlaadusta. Hyvinvoivan henkilön voidaan katsoa olevan onnellinen, tyytyväinen elämäänsä sekä kokevan mielialansa positiiviseksi. (Konu 2002, 10; Meriläinen, Lappalainen & Kuittinen 2008, 8.) World Health Organizationin eli WHO:n määritelmän mukaan terveys on täydellisen fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tila, eikä pelkästään sairauden tai vamman puuttuminen (WHO 2020, 1).

Sosiologi Erik Allardt määrittelee hyvinvoinnin tarpeentyydytyksen kautta. Mikäli perustarpeet jäävät täyttämättä, olosuhteet ovat huonot. Nämä tarpeet hän on jaotellut kolmeen luokkaan, jotka ovat elintaso (*having*), yhteisyyssuhteet (*loving*) sekä itsensä toteuttamisen muodot (*being*). (Allardt 1976, 32, 38.) Konun (2002, 10–11) mukaan hyvinvointi voidaan nähdä yksilön tai yhteisön näkökulmasta. Se voi olla yleistä hyvinvointia, tai koskea tiettyä erityisaluetta, kuten kotia tai koulua. Tässä opinnäytetyössä käsitellään hyvinvointia koulussa. Kouluja varten on kehitetty hyvinvointimalli, joka perustuu edellä mainittuun Allardtin teoriaan. Kuitenkin Allardtin teoriassa *health* on osa elintasoa (*having*), mutta koulun hyvinvointimallissa se on oma, erillinen osa-alue. (Konu 2002, 59.) *Having* kuvaa olosuhteita koulussa, kuten koulun fyysisiä tiloja sekä niiden turvallisuutta ja kuntoa. Olosuhteisiin kuuluvat myös esimerkiksi opetuksen järjestelyt, ryhmäkoot sekä mahdollinen melu. *Loving* kuvaa sosiaalisia suhteita. Sosiaaliin suhteisiin kuuluu niin oppilaiden kuin oppilaan ja opettajan välinen suhde, mutta myös kodin ja koulun välinen suhde. Sosiaaliset suhteet sisältävät myös koulukiusaamisen. (Konu 2002, 44–45, Konu 2010, 17.) *Being* kuvaa mahdollisuuksia itsensä toteuttamiseen. Koulussa tämä näkyy esimerkiksi mahdollisuutena vaikuttaa asioihin sekä arvostuksena ja positiivisena palautteena. Tärkeää on myös oppilaan oma tunne siitä, että on tärkeä osa kouluyhteisöä. *Health* kuvaa terveydentilaa psykosomaattisten oireiden näkökulmasta. Psykosomaattisten oireiden syy voikin löytyä ympäristön olosuhteista. (Konu 2002, 45–46; Konu 2010,

17–18.) Psykosomaattiset oireet ovat fyysisiä oireita, kuten erilaisia kipuja, joiden taustalta ei löydy muuta selittävää tekijää kuin psyykinen kuormitus (Mielenterveystalo a). Esimerkiksi neuropsykiatriin häiriöihin kuuluvan ADHD:n on todettu olevan yhteydessä psykiatriseen liitännäissairastavuuteen. Se voi aiheuttaa esimerkiksi univaikeuksia, masennusta ja ahdistuneisuushäiriötä. Nämä taas voivat aiheuttaa fyysistä, psykosomaattista, oireilua. (Räsänen & Sauvola 2022.)

2.2 Neuropsykiatriset häiriöt alakouluikäisillä lapsilla

Neuropsykiatriset häiriöt ovat synnynnäisiä häiriöitä, jotka johtuvat aivojen neurologisesta poikkeavuudesta. Eri häiriöissä on erilaisia ilmenemistapoja, mutta yleisesti neuropsykiatriin häiriöihin liittyy erilaisia haasteita mm. oman toiminnan ohjauksessa, tunnesäätelytaidoissa, sosiaalisessa vuorovaikutuksessa sekä kielellisessä ja ei-kielellisessä viestinnässä. Neuropsykiatristen häiriöiden liitännäishäiriönä voi olla useita muita neurologisia ja psykiatrisia häiriöitä, kuten esimerkiksi motorisia haasteita, uniongelmia, oppimisvaikeuksia, käytöshäiriötä, si-häiriö sekä erilaisia mielen-terveyden häiriöitä, kuten masennusta tai ahdistus- tai pakko-oireita. (Hus; Jäntti & Savinainen 2018, 263–265.) Neuropsykiatrisia häiriöitä ovat mm. autismikirjon häiriöt (autismi ja Asperger), ADHD/ADD sekä Touretten oireyhtymä (Autismiliitto 2023; Jäntti & Savinainen 2018, 263).

Autismikirjon häiriöt ovat monipuolisia aivojen kehityksen häiriöitä. Ne ilmenevät eri tasoisina sosiaalisen kanssakäymisen, vuorovaikutuksen ja kommunikaation vaikeuksina tai käytösmalleina, jotka ovat rajoittuneita, toistuvia ja joustamattomia, ja keskittymisenä epätavallisiin kiinnostuksen kohteisiin. Autismikirjon häiriöt voivat ilmetä myös aistilyherkkyytenä, vaikeutena siirtymissä paikasta tai tehtävästä toiseen ja yksityiskohtiin keskittymisenä, jotka muista voivat tuntua epäolennaisilta. Lapset, joilla on autismikirjon häiriö, eivät välttämättä ota katsekontaktia tai se on hyvin vähäistä, eivätkä välttämättä reagoi tai reagoivat hyvin hitaasti omaan nimeensä tai muihin tapoihin, kun otetaan kontaktia. Autismikirjon häiriö voi ilmetä myös pitkänä selityksenä omasta lempi-aiheestaan, ilman huomaamista, ettei keskustelukumppania aihe kiinnosta tai ei annetta puheenvuoroa toiselle. Lapsella, jolla on autismikirjon häiriö, voi olla vaikeuksia ymmärtää muiden näkökulmia, sekä ymmärtää ja ennustaa muiden reaktioita tai toimintaa. (Kerola, Kujanpää & Timonen 2015. 1–4.) Autismikirjon häiriöön liittyy lisääntynyt riski kehitysvammaisuuteen. Kehitystaso eri lasten välillä, joilla on autismikirjon häiriö, vaihtelee paljon. Osa ei kommunikoi puheella ollenkaan, kun taas osalla voi olla taitavat puheenlahjat. Ensimmäisiä oireita voidaan havainnoida jo vauvana, tai ne voivat näkyä vasta kahden vuoden iän jälkeen. Osa lapsista voi kehittyä normaalisti jopa

kahden vuoden ikään asti ja oppia uusia taitoja, ja sitten taitojen oppiminen loppuu ja he saattavat menettää jo opitut taidot. Autismikirjon häiriö voi jatkua koko elämän, mutta oireet voivat riittävän tuen, hoidon ja palveluiden avulla ajan mittaan helpottua. (Centers for Disease Control and Prevention 2022.)

ADHD eli attention-deficit hyperactivity disorder on aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö. Se on toimintakykyä heikentävä kehityksellinen häiriö. ADHD liittyy aivojen tarkkaavuutta ja vireystilaa säätelevien hermoverkkojen häiriintyneeseen kehitykseen. ADHD voidaan diagnosoida missä elämän vaiheessa tahansa. Ydinoireisiin kuuluu tarkkaamattomuus, ylivilkkaus ja impulsiivisuus. Lasten ja nuorten kohdalla on tärkeää, että aikuiset kotona, päiväkodeissa ja koulussa käyttävät lapsen toimintakykyä tukevia menetelmiä. Jos ADHD:a ei hoideta, se voi haitata opintoja ja työllistymistä ja lisätä psykiatristen häiriöiden, syrjäytymisen ja päihteiden käytön riskiä. (McGough 2014. 1, 2, 10.) ADHD:n tarkkaavuuden ongelmat näkyvät lapsella yleensä vaikeutena keskittyä leikkeihin tai koulutehtäviin. Lapsella voi olla vaikeuksia kuunnella toisen puhetta, seurata ohjeita, lapsi voi tehdä toistuvia virheitä yksinkertaisissa tehtävissä, mutta hän voi kyetä keskittymään hyvin itsellensä mieluisaan asiaan. Tarkkaamattomuus voi näkyä esimerkiksi hankalien tehtävien välttelynä, joihin tulisi keskittyä pitkän aikaa, tehtävien kesken jättämisenä, yksityiskohtien huomiotta jättämisenä, unohteluna, myöhästelynä ja häiriintymisenä pienistäkin ulkopuolisista ärsykkeistä. Yliaktiivisuus ilmenee monilla raajojen hermostuneena liikkutena, ei pysty istumaan paikallaan vaan kierumurtelee, poistuu useasti tilanteista. Lapsi voi juoksennella, hypellä ja kiipeillä enemmän kuin normaalisti. Lapsella voi olla vaikeuksia leikkiä tai olla rauhallisesti, lapsella on jatkuvaa levottomuuden tunnetta ja paikallaan pysyminen voi tuntua lapsesta tuskalliselta. Impulsiivisuus voi ilmetä jatkuvana vaikeutena maltaa odottaa omaa vuoroaan, vastaamisena kysymyksiin, ennen kuin kysymystä on sanottu loppuun, muiden keskeyttämisenä ja muiden seuraan kysymättä tunkeutumisena. (Huttunen & Socada 2019.) **ADD eli attention deficit disorder** on tarkkaavuushäiriö. ADD on oireyhtymä, joka ilmenee ennen seitsemän vuoden ikää. ADD on yksi ADHD:n ilmenemismuodoista. ADD:n oireet keskittyvät pääasiassa tarkkaavuuden säätelyn vaikeuksiin. Impulsiivisuutta voi ilmetä joissain tilanteissa, mutta ei yhtä paljon tai usein kuin ADHD:ssa. Myös aktiivisuuden säätelyn vaikeus voi näkyä aliaktiivisuutena. ADD:n oireisiin kuuluu myös toiminnanohjauksen ongelmat, sosiaalisten taitojen haasteet ja tunnesäätelyn haasteet. (Puustjärvi 2020.)

Touretten oireyhtymä on lapsuudessa alkava neuropsykiatrinen oireyhtymä. Touretten oireyhtymän yleisin piirre ovat tic-oireet. Tic-oireita on motoriset ja äänelliset oireet. Motoriset tic-oireet

alkavat yleensä ensin, noin 4–6 vuoden iässä. Tic-oireet alkavat useimmiten silmänliikkeinä ja räpytyksinä, nenän vääntelynä tai irvistelynä. Äänelliset tic-oireet alkavat useimmiten noin 1–2 vuoden päästä motoristen oireiden alkamisesta. Äänelliset tic-oireet ovat yleensä niiskutuksia, köhinoita tai tavuja, ja ne voivat myöhemmin muotoutua sanoiksi tai lauseiksi. Tic-oireet ovat vaikeimmillaan yleensä 10–12 vuoden iässä. (Leivonen ym. 2015.)

Tic-oireet voivat lisääntyä, kun keho ja aivot ovat kuormittuneessa tilassa, esimerkkinä näistä tiloista flunssa, väsymys, stressi ja jännitys. Muutokset päivän rutiineissa tai meluinen ympäristö voivat myös lisätä tic-oireita. (Mielenterveystalo b.)

2.3 Neuropsykiatristen häiriöiden vaikutus lapsen hyvinvointiin koulussa

Toiminnanohjauksella tarkoitetaan kykyä suunnitelmalliseen ja tavoitteelliseen toimintaan. Toiminnanohjaukseen kuuluvia taitoja ovat esimerkiksi keskittyminen sekä kyky aloittaa, koordinoida ja lopettaa toiminta. Hyvin sujuva toiminnanohjaus on joustavaa toiminnan, ajattelun ja oman käyttäytymisen säätelyä. Toiminnanohjauksen haasteet näkyvät erityisesti uusissa tilanteissa ja ilmenevät esimerkiksi huonona pettymyksensietokykynä sekä tunteiden, vireystilan ja käyttäytymisen säätelyn vaikeutena. Ne voivat myös näyttäytyä epäloogisena käyttäytymisenä tilanteessa, johon lapsella ei vielä ole syntynyt vakiintuneita toimintamalleja tai vanhat mallit eivät ole riittäviä. Toiminnanohjauksen ongelmat voivat myös hankaloittaa sosiaalisia suhteita loukkaavaksi tulkittavan tahattoman käytöksen vuoksi. (Jäntti & Savinainen 2018, 266; Parikka ym. 2020, 12–14.)

Tunnesäätelytaitoihin kuuluu kyky selviytyä erilaisten tunnereaktioiden kanssa. Neuropsykiatriseen oireiluun voi liittyä tunteiden tunnistamisen, ilmaisun ja hallinnan puutteita. Haasteita voi olla erityisesti pettymysten ja kielteisten tunteiden sietämisessä. Lapsella voi olla vaikeuksia myös ongelmanratkaisussa sekä sosiaalisten tilanteiden ymmärtämisessä. Tunnesäätelytaitojen ongelmat voivat ilmetä esimerkiksi lapsen ärtymyksenä tai raivona ja väkivaltaisena käytöksenä. Väkivaltaiseen käytökseen varhain puuttuminen on erityisen tärkeää, sillä vahvoihin tunnereaktioihin kytkeytyvä väkivaltainen käytös voi ajan kuluessa muuttua vakiintuneeksi toimintatavaksi. (Parikka ym. 2020, 161; Riihonen & Koskinen 2020, 36, 48, 55–56.)

Si-häiriö eli sensorisen integraation häiriö tarkoittaa keskushermoston aistitiedon käsittelyyn liittyvää toimintahäiriötä. Si-häiriö ilmenee muita lapsia useammin lapsilla, joilla on jokin kehityksellinen neuropsykiatrinen häiriö. Sensorisen integraation häiriössä lapsi ei kykene säätämään eikä

käsittämään erilaisia aistimuksia, jonka vuoksi lapsi voi reagoida ympäristön ärsykkeisiin yliherkästi tai aliherkkästi. Lapsella saattaa ilmetä myös aistihakuisuutta, jolloin lapsi hakee voimakkaasti erilaisia aistimuksia esimerkiksi jatkuvalla liikkumisella tai kiipeilyllä. Lapsi ei kykene reagoimaan aistimuksiin johdonmukaisesti ja erilaisten aistitietojen hyödyntäminen oman toiminnan jäsentämiseksi saattaa olla haastavaa. Tämä saattaa aiheuttaa lapselle oppimisvaikeuksia, ja esimerkiksi syy-seuraus-suhteen ymmärtäminen voi olla haastavaa. Si-häiriö voi aiheuttaa lapselle myös haasteita sosiaalisissa suhteissa ja lapsen voi olla vaikea luoda ystävyyssuhteita. (Korhonen 2021; Kranowitz 2021, 33–35, 41; Sensorisen integraation terapian yhdistys Ry.)

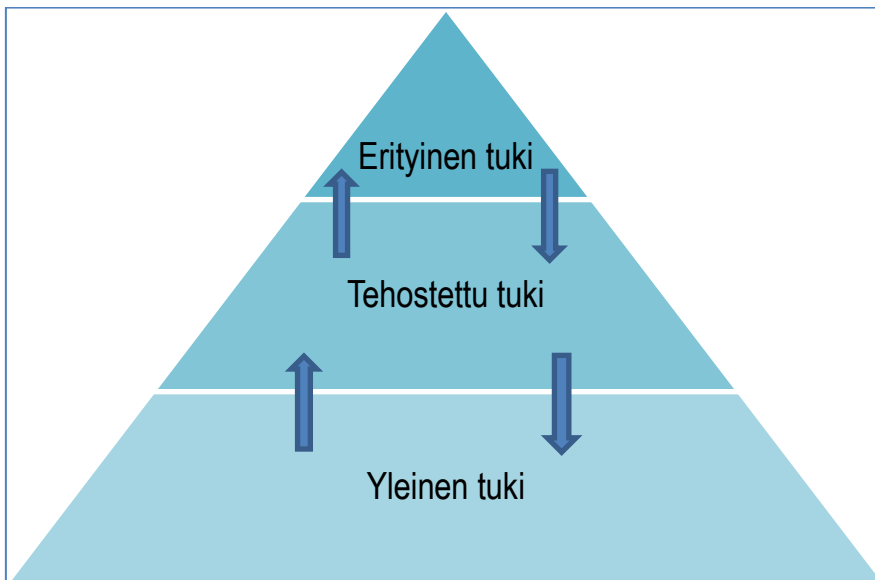
Si-häiriö voi aiheuttaa myös lapselle vaikeutta hallita omaa käytöstään. Lapsen aivot eivät kykene integroimaan aivoilta saatuja viestejä, jolloin lapsen käytös voi olla jäsentymätöntä. Lapsi ei myöskään kykene suodattamaan ympäristössä ilmeneviä aistiärsykeitä, jolloin keskittyminen on haastavaa. Si-häiriö voi myös vaikuttaa lapsen itsetuntoon alentavasti, jolloin lapsi saattaa hakea huomioita epätoivotulla käytöksellä. (Kranowitz 2021, 35, 41; Sensorisen integraation terapian yhdistys Ry.)

2.4 Koulu oppilaan tukena

Koulussa oppilaiden oppimista, psyykkistä ja fyysistä terveyttä sekä sosiaalista hyvinvointia edistetään ja ylläpidetään **opiskeluhoillon** avulla. Opiskeluhoolto voi olla sekä yhteisöllistä että yksilökohtaista. Ensisijaisesti pyritään toteuttamaan yhteisöllistä opiskeluhoiltoa, jonka tavoitteena on ennaltaehkäistä. Yhteisöllisellä opiskeluhoollolla tuetaan oppilaiden osallisuutta, hyvinvointia ja oppimista sekä ympäristön terveellisyyttä, turvallisuutta ja esteettömyyttä. Yksilökohtaisella tuella pyritään myös ennaltaehkäisemään, mutta myös antamaan varhaista tukea sitä tarvitseville. Yksilökohtaista opiskeluhoiltoa toteutetaan koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palveluiden sekä kuraattori- ja psykologipalveluiden avulla. Lisäksi erityisoppilaitoksissa järjestettävät sosiaali- ja terveyspalvelut ovat osa yksilökohtaista opiskeluhoiltoa. (Opetushallitus a; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023.)

Oppilaan oppimista ja koulunkäyntiä voidaan tukea kolmiportaisen mallin mukaisesti yleisellä tuella, tehostetulla tuella tai erityisellä tuella (Kuva 1) (Opetushallitus b). Kolmiportaisesta tuesta on säädetty Perusopetuslaissa (628/1998) siten, että oppilaalla on lain mukainen oikeus tukiopetukseen ja osa-aikaiseen erityisopetukseen, tehostettuun tukeen sekä erityiseen tukeen (Perusopetuslaki 628/1998, 16§, 16a§, 17§). Tukea tulee antaa riittävän varhaisessa vaiheessa, ja sen tulee

olla joustavaa ja tuen tarpeen mukaan muuttuvaa. Erilaisia tukimuotoja voidaan antaa yksittäin tai yhdessä toisiaan täydentävinä, mutta oppilas voi saada kerrallaan vain yhden tasoista tukea. Oppilaalle annetaan tukea tarpeen mukaan sen tasoisena ja niin kauan kuin on tarve. (Opetushallitus b.)

Kuva 1 Kolmiportainen tuki

Ensimmäinen käyttöön otettava tuki on yleinen tuki. Tukikeinoina käytetään esimerkiksi oppilashuollon palveluita sekä tukiopetusta. Oppilaan ohjausta voidaan vahvistaa sekä pyrkiä tunnistamaan oppimista ja koulunkäyntiä vaarantavia tekijöitä. Yleinen tuki ei vaadi tutkimuksia tai erillisiä päätöksiä, ja sen antaminen voidaan aloittaa heti tuen tarpeen ilmetessä. (Opetushallitus b; Sarlin & Koivula 2012, 28; Takala 2016, 22.)

Jos yleinen tuki ei riitä, otetaan käyttöön tehostettu tuki. Siinä oppilasta tuetaan voimakkaammin ja yksilöllisemmin esimerkiksi osa-aikaisen erityisopetuksen avulla. Tehostettu tuki on tavoitteellista ja suunnitelmallista. Sitä seurataan pedagogiseen arvioon perustuvan oppimissuunnitelman avulla, ja arviointi tapahtuu moniammatillisessa yhteistyössä opiskeluhoollon ammattihenkilöiden kanssa. Oppimissuunnitelmaan sisältyvät oppilaan kasvuun ja kehitykseen liittyvät tavoitteet, oppilaan vahvuudet, mahdolliset riskitekijät sekä oppilaalle annettavat tukitoimet. (Opetushallitus b; Sarlin & Koivula 2012, 29; Takala 2016, 23.)

Tehostetun tuen ollessa riittämätön käyttöön otetaan erityinen tuki. Erityistä tukea varten tehdään erityistä tukea koskeva hallintopäätös, joka perustuu moniammatillisesti tehtyyn pedagogiseen selvitykseen. Pedagoginen selvitys sisältää kuvauksen oppilaan vahvuuksista sekä oppimiseen ja kasvuun liittyvät keskeiset haasteet. Selvityksessä kuvataan myös oppilaan saama tehostettu tuki sekä arvio siitä, millaista tukea oppilas tarvitsee. Erityistä tukea saavalle oppilaalle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). (Opetushallitus b; Sarlin & Koivula 2012, 29.) Erityinen tuki koostuu erityisopetuksesta sekä muusta Perusopetuslain mukaan annettavasta tuesta (Perusopetuslaki 628/1998, 4:17.1 §).

3 TUTKIMUKSEN TARKOITUS, TAVOITTEET JA TUTKIMUSKYSYMYS

Tämä tutkimus on laadullinen, eli kvalitatiivinen tutkimus, joka toteutetaan kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Laadullisella tutkimusmenetelmällä tutkimuksella tutkitaan merkitysten maailmaa, ja tutkimuksen tarkoituksena on löytää ihmisten omat kokemukset koetusta todellisuudesta. Kokemus on ihmiselle aina omakohtainen ja niiden avulla päästää havainnoimaan niitä asioita, joita ihminen pitää itsellensä merkityksellisinä. Käsitys kertoo yleensä yhteisön tavoista ajatella. (Vilka 2009. 97) Tutkimuksessa tutkitaan aiheeseen liittyvää kirjallisuutta, tutkimuksia ja artikkeleita, joiden perusteella vastaamme tutkimuskysymykseemme. **Tutkimuskysymys on: Miten alakouluikäisen neuropsykiatrisesti oireilevan lapsen hyvinvointia tuetaan koulussa?** Opinnäytetyö tehdään yhteistyössä Oulussa olevan koulun kanssa. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, minkälaisia tuen muotoja ja tukitoimia on olemassa neuropsykiatrisesti oireileville lapsille alakouluissa, ja koota niitä yhteen.

Tätä opinnäytetyötä voivat hyödyntää kaikki sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset, jotka työskentelevät alakouluissa neuropsykiatrisesti oireilevien lasten kanssa. Opinnäytetyöstä voi olla hyötyä myös opettajille ja ohjaajille, jotka työskentelevät alakouluissa. Tämän opinnäytetyön ammatillisina tavoitteina ovat tuottaa tietoa sosiaalialan ammattilaisille, jota voidaan hyödyntää koulumaailmassa, ja jonka avulla voidaan edistää ja kehittää työkaluja helpottamaan hyvinvoinnin haasteita neuropsykiatrisista häiriöistä oireilevan lapsen kouluarjessa. Tutkimme ja analysoimme erilaisia hyvinvoinnin tukemismenetelmiä ja niiden tuloksia. Tutkimalla erilaisia aineistoja Suomesta, ja muista maista, tavoitteenamme on löytää tietoa, työkaluja ja keinoja, joiden avulla neuropsykiatrisista häiriöistä oireilevia lapsia ja heidän hyvinvointiaan voidaan tukea koulussa. Tutkimustulosten analyysin avulla voidaan myös kehittää uusia työkaluja ja menetelmiä, ja tuottaa uutta tietoa sosionomeille. Tutkimalla tämänhetkisiä tukimuotoja, voimme löytää puutteita tai epäkohtia ja tuoda niitä esille, ja löytää tietoa siitä, miten eri maissa tuetaan alakouluikäisten neuropsykiatrisista häiriöistä oireilevien lasten hyvinvointia ja onko se erilaista kuin Suomessa. Nostamme myös esille hyvinvoinnin tukemisen näkökulmaa, emmekä oppimisen tukemista. Ammatillisina tavoitteinamme ovat Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit 2. Sosiaalialan asiakastyön osaaminen ja 5. Tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatio-osaaminen (SOAMK 2023). Kun jo alakoulussa keskiytään tukemaan lapsen hyvinvointia, voidaan ennaltaehkäistä haasteita, jotka voisivat johtaa esimerkiksi syrjäytymiseen.

4 KIRJALLISUUSKATSAUKSEN TOTEUTTAMINEN

Kirjallisuuskatsauksen avulla voidaan uudistaa jo olemassa olevaa tietoa, tuottaa uutta tietoa, arvioida olemassa olevaa teoriaa, luoda kokonaiskuvaa asiaan liittyvistä teorioista, tunnistaa ongelmia ja myös mahdollistaa tietyn teorian historiallisen kehityksen kuvaamisen. Kirjallisuuskatsaus on metodi, jonka avulla tutkitaan tehtyjä tutkimuksia ja kootaan tutkimuksien tuloksia, joiden perusteella tehdään uusia tutkimustuloksia. Kirjallisuuskatsaus ei ole lähdeluettelo tai kirja-arviointi, vaan siinä kriittisesti analysoidaan ja arvioidaan tutkittuja materiaaleja ja tehdään niistä tutkimustuloksia. Kirjallisuuskatsauksen tavoitteena voi olla myös kehittää kokonaan uusia teorioita tutkitun materiaalin arvioinnin ja analyysin lisäksi. (Baumeister & Leary 1997.) Arlene Finkin (2020) mukaan tieteellinen kirjallisuuskatsaus on systemaattinen, täsmällinen, toistettavissa oleva tutkimusmetodi, jonka avulla voidaan tunnistaa, arvioida ja syntetisoida tutkijoiden, tiedemiesten ja muiden ammattilaisten tuottamaa aiempaa tutkimustietoa (Fink 2020. 6)

Kirjallisuuskatsauksen voi jakaa kolmeen kategoriaan: kuvaileva, systemaattinen ja meta-analyysi. Tämä opinnäytetyö on yhdistelmä kuvailevaa ja systemaattista kirjallisuuskatsausta. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa ei ole tiukkoja ja tarkkoja sääntöjä, käytetyt aineistot ovat laajoja ja aineiston valintaa eivät rajaa metodiset säännöt. Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen avulla taas tutkitaan rajattua, mutta laajaa joukkoa tieteellisten tulosten kannalta mielenkiintoisia ja tärkeitä tutkimuksia. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus voi olla metodi, joka on pohjatyönä esimerkiksi meta-analyysille, tai se voidaan toteuttaa myös itsenäisenä tutkimuksena. Kirjallisuuskatsauksen vaiheita Finkin (2020) mukaan ovat tutkimuskysymyksen asettaminen, tietokantojen valinta, hakutermien valinta ja asiantuntijan arvio tietokannoista ja hakutermeistä, sisäänotto- ja poissulkukriteerien asettaminen, metodologisen seulan asettaminen, katsauksen tekijöiden, jos tekijöitä on useampia kuin yksi, kouluttaminen, koehaku katsauksesta, katsauksen suorittaminen, synteessin tekeminen tuloksista ja laaduntarkkailu, ja tulosten laadullinen synteesi (Fink 2020. 5).

4.1 Aineiston hankkiminen

Aloitimme aineiston hankkimisen sopivien hakusanojen miettimisellä. Teimme koehakuja eri tietokantoihin yhdistäen erilaisia hakusanoja Boolean operaattoreilla OR, AND ja NOT. Hakutuloksia tuli

kuitenkin hyvin paljon, eivätkä ne olleet tutkimuksemme kannalta relevantteja. Tämän vuoksi päätimme hyödyntää Oulun yliopiston kirjaston henkilökohtaista tiedonhaun ohjausta. Ohjauksen avulla päädyimme hakulausekkeeseen (neuropsychiatric OR autism OR autistic OR adhd OR toulrette) AND ("elementary school" OR "primary school") AND support*, koska se antoi kohtuullisen määrän relevantteja hakutuloksia eri tietokannoista. Käytettäviä tietokantoja päätettäessä teimme edellä mainitulla hakulausekkeella hakuja eri tietokantoihin, ja valitsimme ne tietokannat, jotka antoivat eniten tuloksia. Aineistot arvioitiin sisäänotto- ja poissulkukriteereiden mukaisesti (Taulukko 1.)

Sisäänottokriteerit	Poissulkukriteerit
Aineisto käsittelee alakouluikäisiä lapsia koulussa	Aineisto käsittelee muita kuin alakouluikäisiä lapsia koulussa
Aineisto käsittelee lasten neuropsykiatrisia häiriöitä	Aineisto ei käsittele lasten neuropsykiatrisia häiriöitä
Aineisto on kirjoitettu suomen tai englannin kielellä.	Aineisto on kirjoitettu muulla kuin suomen tai englannin kielellä.
Aineisto on saatavissa ilmaisena tai Oulun ammattikorkeakoulun käyttöoikeudella kokonaisuudessaan	Aineisto on maksullinen tai ei ole luettavissa kokonaisuudessaan
Aineisto on vertaisarvioitu	Aineisto ei ole vertaisarvioitu
Julkaisuväli 2013–2023	Julkaistu ennen vuotta 2013
Aineisto on luotettavasta lähteestä	Aineisto ei ole luotettavasta lähteestä

Taulukko 1. Aineiston sisäänotto- ja poissulkukriteerit.

Tietokanta	Yhteensä	Otsikon perusteella valittu	Abstraktin perusteella valittu	Koko tekstin perusteella valittu
ERIC	53	21	16	3
Oula-Finna	4	1	0	0
PubMed	225	39	15	0
CINAHL with Full Text (EBSCO)	62	22	12	2
yhteensä	344	92	43	5

Taulukko 2 Tietokantojen aineistojen määrä eri vaiheissa hakua

4.2 Aineiston analysointi sisällönanalyysillä

Aineiston analysointivaiheessa valikoitiin ensin sopivat aineistot sisäänotto- ja poissulkukriteerien mukaisesti. Analyysitavaksi valitsimme aineistolähtöisen analyysin. Aineistolähtöisen analyysin periaatteena on, että tutkimusaineistosta luodaan teoreettinen kokonaisuus. Aineistolähtöinen analyysi koostuu kolmivaiheisesta prosessista, johon kuuluu aineiston redusointi eli pelkistäminen, aineiston klusterointi eli ryhmittely ja abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. Redusoinnissa aineistosta karsitaan pois tutkimuksen kannalta epäolennainen tieto ja aineistoa pelkistetään esimerkiksi tiivistämällä aineistosta löytyviä alkuperäisilmauksia pelkistettyyn muotoon. Klusteroinnissa pelkistetyt ilmaukset ryhmitellään niitä kuvaaviin alaluokkiin. Abstrahointivaiheessa aineistosta erotellaan tutkimuksen kannalta olennainen tieto. Alaluokkia yhdistellään, jolloin muodostuu teoreettisia käsitteitä ja voidaan tehdä johtopäätöksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 108-112.) Taulukko 3 havainnollistaa tekemäämme aineiston analyysiprosessia.

Alkuperäisilmaus	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka	Pääloukka
”lisätä hyväksynnän, kunnioituksen, mukaan ottamisen ja tukemisen tunnetta koulun sosiaalisessa ympäristössä”	Hyväksynnän, kunnioituksen, mukaan ottamisen ja tukemisen tunne koulussa	Yhteisöllisyys	Koulun sosiaalinen ympäristö	Sosiaalinen hyvinvointi
”lisätä itsetietoisuutta vahvuuksista ja eroavaisuuksista sekä muiden samanikäisten vahvuuksista ja eroista”	Ymmärrys omista vahvuuksista ja eroavaisuuksista muihin samanikäisiin verrattuna	Itsetietoisuus ja omat vahvuudet	Itsetuntemus	Sosiaalinen hyvinvointi
”tavoitteena on parantaa oppilaiden välistä empatiaa ja kykyä osoittaa käyttäytymistä, joka helpottaa muita osallistumaan ja tuntemaan olonsa osallisiksi koulussa”	Osallisuuden edistäminen kehittämällä oppilaiden empatiakykyä ja kykyä hallita omaa käyttäytymistään	Osallisuus	Koulun sosiaalinen ympäristö	Sosiaalinen hyvinvointi

Taulukko 3 Aineiston analyysi

4.3 Kirjallisuuskatsauksen luotettavuus ja eettisyys

Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuuden kriteerejä ovat sovellettavuus, pysyvyys, totuusarvo ja neutraalisuus. Myös aineiston kerääminen, analysointi sekä tutkimuksen raportointi ovat luotettavuuden arvioinnin kohteena. Tutkimuksen validiteetti, eli käytetyn tutkimusmenetelmän kyky todentaa sitä, mitä tutkimuksella on tavoitteena kartoittaa, vaikuttaa myös luotettavuuteen. (Tynjälä 1991.) Tutkimusta tehdessämme noudatamme tutkimuseettinen neuvottelukunnan (TENK) ja suomalaisen tiedeyhteisön yhteistyössä laadittua tutkimuseettistä ohjetta hyvästä tieteellisestä käytännöstä (HTK) loukkausepäilyjen käsittelemisestä. Noudatamme tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja, eli rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössä, tulosten tallettamisessa ja esittämisessä sekä tutkimusten ja niiden tulosten arvioinnissa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023.) Tutkijan asema suhteessa tutkittaviin voi olla haasteellinen, sillä tutkijan tulisi olla täydellisen objektiivinen, eli katsoa tutkimuskohdetta tai -ilmiötä ulkoapäin puolueettomasti. Omien mielipiteiden ja oman ajattelun sulkeminen täysin pois on mahdotonta. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

5 TULOKSET

Tulokset ovat alaotsikoitu aineistolähteen analyysin perusteella alaluokkien mukaan.

5.1 Henkilökunnan osaaminen ja koulutus

Tutkimuksen lopputuloksena luotiin koulupohjainen interventio *In My shoes*. Sen tavoitteena on kehittää alakouluikäisten lasten osallisuutta koulussa. Interventio on kehitetty alakouluikäisille lapsille, joilla on autismikirjon häiriö, sekä myös heidän tavanomaisesti kehittyville ikätovereilleen. *In My Shoes* sisältää koulutusta ja tukea opettajille sekä koulun henkilökunnalle, suunniteltuja oppitunteja, vertaiskoulutusta sekä toimintaideoita koko koulun hyväksi. Myös vanhemmat osallistetaan toimintaan mukaan. Koulun henkilökunnan koulutukseen sisältyy tietoa siitä, miten autismikirjon häiriöt vaikuttavat kouluosallisuuteen sekä keinoja osallisuuden tukemiseksi. Osallisuutta tukevat keinot ovat näyttöön perustuvia interventioita. Sen tavoitteena on myös tunnistaa opettajien kokeamat esteet oppilaiden tukemisessa, jotta opettajille voidaan tarjota kohdennettua tukea. (Hodges ym. 2022, 3239–3240.)

"I'm Not Trained for This!" and Other Barriers to Evidence-Based Social Skills Interventions for Elementary Students with High Functioning Autism in Inclusion. -tutkimuksen tarkoituksena on tunnistaa esteitä sosiaalisten taitojen kokemusperäisten käytäntöjen toteutuksessa inklusiivisessa ympäristössä lievästi autististen lasten kanssa (Silveira-Zaldivar & Curtis 2019, 55). Suurimmaksi esteeksi tutkimukseen osallistuneet ovat vastanneet koulutuksen puutteen. Sitä seuraavana on listattu henkilökunnan puute, huolen priorisoinnista, ja ajan puute. Tutkimukseen osallistuneista osa on myös nostanut esille yleisopetuksen opettajien haluttomuuden osallistua koulutuksiin ja sisällyttää niiden sisältöä opetukseen. Tuloksissa nousee myös esille se, että yleisopetuksen opettajat eivät ole kiinnostuneita tarpeellisiin koulutuksiin, joilla autismin kirjolla olevien oppilaiden sosiaalisia taitoja voitaisiin tukea, vaan he haluavat luokkaan jonkun henkilön, joka olisi vastuussa kyseisestä oppilaasta ja keinoista, joilla häntä tuetaan. Osa vastaajista nostaa myös esille, kuinka olisi tarpeellista kouluttaa opettajien lisäksi muitakin, jotka ovat päivittäin tekemisissä autismin kirjolla olevien oppilaiden kanssa, kuten muu koulun henkilökunta, vanhemmat, ja koulun muut oppilaat. Tutkimuksen vastauksissa nousi esille myös erilaiset materiaalit. (Silveira-Zaldivar & Curtis 2019, 58–59.)

Tutkimuksessa *School Staff Perspectives on ADHD and Training: Understanding the Needs and Views of UK Primary Staff* selvitettiin koulun henkilökunnan näkemyksiä siitä, mitä he pitivät tärkeänä ADHD-oppilaiden opettamisessa ja tukemisessa (Ward, Kovshoff & Kreppner 2021, 308). Henkilökunta kokee tärkeäksi saada koulutusta ja tukea ADHD:ta koskien. Koulun henkilökunta kokee puutteita koulumenestymisen mahdollistamisessa sekä kyvyissään tukea ADHD-oppilaita. Syyksi tähän on katsottu koulutuksen puute. Henkilökunta kokee tarvitsevansa lisää tietämystä ADHD:sta, sillä ADHD-tietämys auttaisi heitä ymmärtämään ADHD-oppilasta paremmin sekä tuntemaan suurempaa empatiaa oppilasta kohtaan. Sen katsotaan auttavan myös mukauttamaan odotuksia kyseistä oppilasta kohtaan. Tärkeäksi koetaan se, että koulutus annettaisiin koko koulun henkilökunnalle, eikä pelkästään opettajille. Koulun henkilökunta on ilmaissut hankaluuksia hallita oppilasryhmää, kun siihen sisältyy ADHD-oppilas. Tämän koetaan liittyvän itseluottamuksen puutteeseen. Tutkimuksessa käy ilmi, että kokeneemmat opettajat kokevat vähemmän itseluottamuksen puutetta. Itseluottamuksen katsotaan helpottavan ongelmakäyttäytymisen käsittelemistä sekä parhaan mahdollisen oppimisympäristön luomista yksittäiselle oppilaalle. Tutkimuksesta selviää myös, että työyhteisön asiantuntemuksen jakamista toisille pidetään tärkeänä. (Ward ym. 2021, 310–311, 313–314.)

5.2 Itsetietoisuus, vahvuudet, positiivinen vahvistaminen ja osallisuus

Tutkimuksessa *Promoting Classroom Social and Academic Functioning among Children at Risk for ADHD: The MOSAIC Program* selvitettiin MOSAIC-ohjelman vaikuttavuutta ADHD-oppilaiden sosiaalisen ja akateemisen toimintakyvyn tukemiseen. Artikkelin mukaan monella lapsella, joilla on ADHD:n oireita, on haasteita kaverisuhteissa vertaistensa kanssa, opettajan ja oppilaan välisessä suhteessa ja sosiaalisissa ja akateemisissa kompetensseissa. MOSAIC tulee englanninkielisten sanojen *Making Socially Accepting Inclusive Classrooms* lyhenteestä. MOSAIC-ohjelma on luotu sosiaalisen varmistuksen (*social referencing*) ja sosiaalisen oppimisen teorioiden (*social learning theories*) pohjalta, jotka korostavat opettajan vaikutusta oppilaiden sosiaaliseen ja akateemiseen toimintakykyyn. (Mikami, Owens, Evans, Hudec, Kassab, Smit, Na & Khalis 2021, 1.)

MOSAIC-ohjelmassa keskitytään lisäämään lasten hyvää käyttäytymistä ja parantamaan inklusiivisen vertaisryhmän dynamiikkaa. Tutkimukseen osallistuneille opettajille jaettiin materiaalit koko lukuvuoden ajalle, jotka tuli sisällyttää oppilaiden päivittäisiin rutiineihin. Artikkelissa mainitaan kuusi asiaa, joihin kiinnitettiin vuoden aikana huomiota; käyttäytymisen arviointi ja vahvistaminen,

inklusiivisuuden arviointi ja vahvistaminen, tervehtiminen, CARE-aika, vahvuuksien korostaminen ja hienovarainen julkinen toiminnan korjaaminen. Arvioinnilla ja vahvistamisella tarkoitetaan sitä, että opettajan tehtävänä on kertoa lapsille etukäteen minkälaista käyttäytymistä odottaa lapsilta, kuten istua hiljaa ja viitata, jotta lapset tietävät mitä heiltä odotetaan. Kun lapsi toimii odotusten mukaisesti, opettaja huomioi toiminnan positiivisesti eli vahvistaa hyvää käytöstä. Tervehtimisellä tarkoitetaan sitä, että opettaja jossain vaiheessa päivää kohtaa jokaisen lapsen yksilönä, keskusteleee tämän kanssa edes muutaman lauseen verran, jotta lapsi kokee itsensä arvostetuksi ja muut oppilaat näkevät opettajan arvostavan kyseistä oppilasta. CARE-aika tarkoittaa 3–5 minuutin aikaa, jonka opettaja käyttää keskustellakseen lapsen kanssa kahdestaan, jossa opettaja osoittaa olevansa kiinnostunut lapsesta ja hänen asioistaan. Tavoite on sama kuin tervehtimisessä, eli lapsi kokee itsensä arvostetuksi ja muut oppilaat näkevät opettajan arvostavan tätä. Vahvuuksien korostaminen auttaa lapsia huomaamaan itsessään ja muissa hyviä puolia. Hienovaraisella toiminnan korjaamisella tarkoitetaan sitä, että lasta ei koko luokan edessä nolata isoon ääneen epätoivotusta toiminnasta, vaan opettaja voi pyytää lasta kahden kesken keskustelemaan, menee lapsen luo ja hiljaisella äänellä keskusteleee lapsen kanssa tai antaa lapselle hienovaraisen vihjeen. Tämä auttaa muita lapsia huomaamaan, että opettaja kunnioittaa kyseistä lasta ja voi vähentää häpeää ja muiden lasten negatiivista huomiota lasta kohtaan. (Mikami ym. 2021, 6.)

Tutkimuksen tulosten mukaan opettajat kertovat luokkansa lasten kompetenssien parantuneen ja luokassa olevan vähemmän häiriöitä, kuin keväällä. Tutkimustuloksissa ei kuitenkaan näy, että luokan sosiaalisissa suhteissa olisi tapahtunut parantumista syksyn ja kevään välillä. (Mikami ym. 2021, 12.)

Koulun henkilökunnasta nousee esiin halu luoda jokaiselle lapselle mahdollisuus menestymiseen. Myös suhteen rakentaminen ja jokaisen lapsen tunteminen koetaan erittäin tärkeäksi. Tärkeäksi huomioksi nousee myös se, että henkilökunnan mielestä on tärkeä tukea jokaista oppilasta, vaikka heillä ei olisi ADHD:ta. Koulun henkilökunta on havainnut, että ADHD-oppilaan tuomat vaikutukset näkyvät luokan muissa lapsissa. ADHD-oppilaan käytös aiheuttaa muissa oppilaissa turhautumista ja pelokkuutta. Impulsiivisen käytöksen vuoksi oppilaat eivät ole halunneet myöhemmin leikkiä ADHD-lapsen kanssa. Koulun henkilökunnan mielestä olisikin tärkeää tuoda muille oppilaille tietoutta ADHD:sta ja sen vaikutuksista. Jotkut opettajat kokevat tarvitsevansa apua asiasta puhumiseen oppilaille. (Ward ym. 2021, 313–314.)

In My Shoes sisältää 10 suunniteltua oppituntia, joissa käytetään erityyppisiä interventiotekniikoita erilaisiin osa-alueisiin kohdistettuna. Osa-alueita ovat esimerkiksi itsetuntemus, kouluhyteys sekä tunteiden hallinta. Yhdellä oppitunnilla autetaan oppilaita lisäämään tietoisuutta omista vahvuuksista ja eroavaisuuksista muihin ikätovereihin verrattuna. Tarkoituksena on keskittyä siihen, että kaikki oppilaat ovat erilaisia ja tuovat oman arvonsa luokkaan. Tarkoituksena on myös tunnistaa käyttäytymismalleja, jotka saavat eroavaisuuksista huolimatta jokaisen tuntemaan olevansa mukana, arvostettu ja hyväksytty. Oppitunteihin sisältyy myös tietouden lisääminen autismista ja siitä, miten autismikirjon oppilaat kokevat koulun. Oppitunneilla opetellaan myös sosiaalisia ongelmanratkaisutaitoja sekä toisen asemaan asettumista. Tavoitteena on opetella tunnistamaan kehollisia vihjeitä sekä toimintatapoja, joilla voi auttaa toisia osallistumaan ja tuntemaan olevansa mukana. (Hodges ym. 2022, 3239–3240.) Opettaja valitsee vertaiskoulutukseen luokasta muutamia oppilaita. Oppilaiden tulee olla vastuullisia, omata vahvat sosiaaliset ja ihmissuhdetaidot sekä olla kiinnostuneita auttamisesta. Koulutuksen myötä kyseiset oppilaat oppivat tunnistamaan yksinäisen tai vaikeuksissa olevan oppilaan sekä osaavat auttaa muita tällaisissa tilanteissa. (Hodges ym. 2022, 3241.)

Tutkimukseen osallistuneet apuopettajat näkevät inklusiivisen opetuksen hyödyllisenä kaikille, mutta kokevat autismikirjolla oleville oppilaille tarpeelliseksi myös erillisen tilan, minne mennä, jos aistit alkavat ylikuormittua. Inklusiivinen oppimisympäristö auttaa muita oppilaita kasvamaan, oppia suvaitsemaan erilaisia ihmisiä ja auttamaan muita. Kaikki tutkimukseen osallistuneet olivat sitä mieltä, että toimiva yhteistyö vanhempien ja koulun henkilökunnan välillä on välttämätöntä, jotta inklusiivinen opetus on kannattavaa. Oppimisympäristön tulee olla kannustava ja tunnistaa oppilaiden haasteet ja vahvuudet. (Page & Ferrett 2018, 60-76.)

5.3 Menetelmät, välineet ja resurssit

Koulun henkilökunnasta nousee esiin myös tarve erilaisille käytännön menetelmille ADHD-tietämyksen tueksi. Henkilökunnalla on omia näkemyksiä soveltuvista menetelmistä häiritsevästi käyttäytyvän lapsen kanssa toimimiseen. Sensorisiin menetelmiin sisältyy fyysinen aktiivisuus, esimerkiksi pallon heittäminen seinään tai hypisteltävän lelun käyttäminen luokassa. Näiden toimintojen

avulla lapsen on helpompi rauhoittua sekä keskittyä. Näiden menetelmien tulee olla ennaltaehkäisevästi saatavilla, jotta haitallisia tunteenpurkauksia voidaan ehkäistä. Jotkin menetelmät liittyvät henkilökunnan toiminnan johdonmukaisuuteen, joka voitaisiin varmistaa kirjoittamalla oppilaalle käyttäytymissuunnitelma, jota koko henkilökunta noudattaa. Tutkimuksessa nousee esiin myös tarve lapsen itsesäätely- ja selviytymisstrategioiden oppimiselle. (Ward ym. 2021, 311.)

Osa vastaajista nosti esille haasteena rahan. Autismikirjolla oleva oppilas tarvitsee paljon visuaalista tukea. Tilanteiden ennakointi tutkimuksen osallistujien mukaan vähentää haastavaa käytöstä. Tutkimukseen osallistuneet apuopettajat kertovat käyttävänsä tauottamista ennakoivana menetelmänä, jolloin oppilas viedään pois luokkatilasta, kun hän ei enää pysty osallistumaan opetukseen, ja tekemään hänen kanssaan jotain muuta, kuten potkimaan palloa. Tutkimuksessa kerrotaan myös oppilaan valmistamisesta muutoksiin ja siirtymiin jo ennakkoon, jotta tilanne ei tule oppilaalle yllätyksenä. (Page & Ferrett 2018, 60–76.)

Tutkimuksen vastauksissa nousi esille myös erilaiset materiaalit. Visuaalisen tuen tärkeyttä korostettiin sosiaalisten taitojen opettelussa lievästi autistisille oppilaille. Esteenä tälle nähtiin raha, sillä koulut eivät välttämättä anna varoja niiden ostamiseen, jolloin kustannuksista ovat vastuussa oppilaan vanhemmat tai opettaja. (Silveira-Zaldivar & Curtis 2019, 58–59.) Tuloksissa nousee myös esille ajan puute. Erilaiset menetelmät, harjoitukset ja tuokiot vaativat suunnitteluaikaa ja valmisteluaikaa, joka on jo muutenkin rajallista. Vastaajat nostavat esille, kuinka tähän asti kouluissa on keskitytty oppimiseen ja sen tukemiseen ja nykypäivänä suuri osa ajasta ja energiasta menee haastavan käytöksen selvittelyyn. Henkilökunnan tukeminen mainitaan myös alateemana. Tutkimukseen osallistuneet toivovat koulutettua ohjaajaa, joka osaisi tukea oppilaita ja auttaa opettajaa vastaamaan koko luokan tarpeisiin. Isossa luokassa opettajan on mahdotonta yksin tukea jokaista oppilaista henkilökohtaisesti. Ohjaajan tulee kuitenkin heidän mielestään olla hyvin koulutettu, sillä väärä henkilö voi tehdä enemmän tuhoa, kuin olla hyödyksi. "Another regular education teacher echoed the same sentiment. "There is a need for support- it would be helpful to have an aide who can support the specific student or assist the rest of the class while I support the student." (Silveira-Zaldivar & Curtis 2019, 60.) Osallistujat toivoivat myös emotionaalista tukea henkilökunnalle ja autismikirjolla oleville oppilaille. Hyödyksi koettaisiin myös muiden lasten tietoisuus autismista ja miten autismin kirjolla olevaa luokkakaveria voidaan tukea. (Silveira-Zaldivar & Curtis 2019, 60–61.)

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksemme tavoitteena on selvittää vastaus tutkimuskysymykseen: Miten alakouluikäisen neuropsykiatrisesti oireilevan lapsen hyvinvointia tuetaan koulussa? Tutkimuksista käy ilmi, että tulokset tukevat aiemmin opinnäytetyössä mainittua koulun hyvinvointimallia etenkin sosiaalisen hyvinvoinnin osalta. Koulun hyvinvointimallin mukaan sosiaaliset suhteet sisältävät niin oppilaiden kuin oppilaan ja opettajan väliset suhteet (Konu 2002, 44–45, Konu 2010, 17). Tutkimuksista nousee esiin koulun henkilökunnan koulutuksen tarve, kun työskennellään ADHD- ja autismikirjon oppilaiden kanssa. Tärkeäksi koetaan se, että koulutus koskee opettajien lisäksi myös muuta lasten kanssa päivittäin työskentelevää koulun henkilökuntaa. (Silveira-Zaldivar & Curtis 2019, 58–59; Ward ym. 2021, 310–311.) Koulun henkilökunta kokee, että heidän koulutuksensa on puutteellista, eivätkä kyvyt riitä ADHD-oppilaan tukemiseen ja koulumenestyksen mahdollistamiseen. Koulutuksen ajatellaan myös auttavan ymmärtämään ADHD-oppilasta ja mukauttamaan oppilaaseen kohdistuvia odotuksia. (Ward ym. 2021, 310–311.) Kouluissa olisi tulosten perusteella tärkeää kouluttaa henkilökuntaa neuropsykiatrisesti oireilevien lasten kanssa toimimiseen, jotta henkilökunta voi tukea oppilaiden hyvinvointia. Neuropsykiatrisesti oireilevien lasten tarpeet ja haasteet ovat tulosten mukaan erilaisia, ja niihin vastaamiseen tarvitaan osaamista ja tietoa.

Inklusiivinen opetus nähdään hyödylliseksi, sillä se auttaa myös muita oppilaita suvaitsemaan erilaisia ihmisiä. Koulun henkilökunta kokeekin tärkeäksi lisätä oppilaiden tietoisuutta ADHD:sta ja autismikirjon häiriöistä. Koulun henkilökunnasta nousee esiin havainto siitä, että ADHD-oppilaan tuomat vaikutukset näkyvät luokan muissa oppilaissa. ADHD-oppilaan impulsiivisen käytöksen vuoksi muut oppilaat eivät ole myöhemmin halunneet leikkiä kyseisen oppilaan kanssa. Tietoisuuden lisääminen auttaisi muita oppilaita ymmärtämään ADHD:n ja autismikirjon häiriön vaikutuksia oppilaan käytöksessä. Tietoisuuden myötä oppilaat kykenisivät myös auttamaan ADHD- ja autismikirjon häiriön oppilasta. (Page & Ferrett 2018, 66; Silveira-Zaldivar & Curtis 2019, 60–61; Ward ym. 2021, 313–314.) Neuropsykiatrisesti oireilevan lapsen sosiaalista hyvinvointia voidaan siis tukea kouluttamalla opettajia neuropsykiatrisesti oireilevan lapsen tukemisessa. Sosiaalista hyvinvointia voidaan tukea myös lisäämällä oppilaiden ja opettajien tietoisuutta neuropsykiatrisista oireista ja häiriöistä sekä niiden vaikutuksista lapsen käytökseen ja toimintaan. Inklusiivisen opetuksen onnistuminen kuitenkin vaatii osaavaa henkilökuntaa, ja resursseja luokkiin tulisi lisätä, sillä yksi opettaja ei pysty vastaamaan kaikkien oppilaiden tarpeisiin yksin. Jokaisessa inklusiivisen opetuksen luokassa pitäisi siis olla tarpeen mukaan aikuisia tukemassa lapsia.

Toinen hyvinvointimallin mukainen vahvasti esiin nouseva asia on *Being, joka* kuvaa mahdollisuuksia itsensä toteuttamisen. Koulussa tämä näkyy esimerkiksi mahdollisuutena vaikuttaa asioihin sekä arvostuksena ja positiivisena palautteena. Tärkeää on myös oppilaan oma tunne siitä, että on tärkeä osa koulu yhteisöä. (Konu 2002, 45–46; Konu 2010, 17–18.) ADHD- ja autismikirjon häiriön oppilailla tärkeäksi nähdään oppilaan omien vahvuuksien tunnistaminen sekä niiden vahvistaminen. Oppilaat on tärkeää huomioida yksilöinä, jolloin heille tulee arvostettu olo. Oppilaalla on myös tärkeää olla tieto siitä, mitä häneltä odotetaan. Kun oppilas toimii odotusten mukaisesti, oppilaalle annetaan positiivista palautetta vahvistaen hyvää käytöstä. (Mikami ym. 2021, 6; Hodges ym. 2022, 3239–3240.) Mikäli oppilas käyttäytyy epätoivotusti, tilanne hoidetaan hienovaraisesti keskustellen oppilaan kanssa kahden kesken tai hiljaisesti. Oppilaalle voi myös antaa hienovaraisen vihjeen merkiksi epätoivotusta käytöksestä. Tärkeää on, että oppilasta ei nolata luokan edessä. Hienovarainen puuttuminen tilanteeseen vähentää muiden lasten negatiivista huomiota epätoivotusti käyttäytyvää oppilasta kohtaan. (Mikami ym. 2021, 6.) Tutkimuksen tulosten perusteella voimme siis todeta, että neuropsykiatrisesti oireilevien lasten hyvinvointia voidaan tukea tunnistamalla ja vahvistamalla lasten vahvuuksia, jotka taas tukevat lapsen oppimista, lisäämällä yhteenkuuluvuuden ja arvostuksen tunnetta ja oppilaan positiivisella vahvistamisella.

Koulun henkilökunnasta nousee esiin tarve erilaisille menetelmille työskentelyn tueksi. Henkilökunnan omia näkemyksiä soveltuvista menetelmistä ovat erilaiset sensoriset menetelmät, joihin liittyy fyysistä aktiivisuutta. Pallon potkiminen tai seinään heittäminen sekä erilaisten hypisteltävien lelujen käyttäminen koettiin toimivaksi, kun tunnilla oleminen ja keskittyminen ei enää onnistu. Henkilökunnan kokemuksen mukaan näiden menetelmien tulee olla ennaltaehkäisevästi saatavilla. Ennaltaehkäisevästi on tärkeää myös valmistaa oppilas ennakoivasti tuleviin muutoksiin ja siirtymiin (Page & Ferrett 2018, 67; Ward ym. 2021, 311.) Tutkimuksen tulokset osoittavat siis sen, että erilaisia menetelmiä ja välineitä tulisi lisätä ja hankkia kouluihin, ja opastaa henkilökuntaa niiden käytössä. Ne auttavat lasta keskittymään luokassa ja voivat ennaltaehkäistä impulsiivista käytöstä ja muiden oppilaiden häiritsemistä, joka taas vaikuttaisi negatiivisesti lapsen hyvinvointiin. Erilaiset visuaalisen tuen välineet, kuten kuvitettu päiväohjelma auttavat lasta valmistautumaan muutoksiin ja siirtymiin.

7 POHDINTA

Aloitimme opinnäytetyöprosessin keväällä 2023. Alusta asti oli selkeää, että haluamme keskittyä neuropsykiatriin häiriöihin lapsilla. Suunnitteluvaiheessa pohdimme paljon aiheen rajaamista. Meitä kiinnosti myös neuropsykiatrisesti oireilevan alakouluikäisen lapsen vanhempien tukeminen, mutta se olisi ollut jo yksistään opinnäytetyön aihe. Pohdinnan jälkeen päädyimme lopulliseen aiheeseen. Opinnäytetyömme tavoitteena oli löytää keinoja neuropsykiatrisesti oireilevan lapsen hyvinvoinnin tukemiseksi koulussa. Halusimme keskittyä nimenomaan hyvinvointiin, koska kokemuksemme mukaan koulussa keskitytään enemmän oppimiseen ja sen tukemiseen. Arvelimme myös, että hyvinvoinnin tukemiseen keskittyminen tukisi enemmän omaa oppimistamme. Hyvinvointi on laaja käsite, ja sitä voidaan lähestyä useasta eri näkökulmasta. Tutkimustuloksissa korostui sosiaalinen hyvinvointi, joka näyttäytyy isossa roolissa neuropsykiatrisesti oireilevan lapsen hyvinvoinnissa. Jatkotutkimuksen aiheena voisikin olla ainoastaan sosiaalisen hyvinvoinnin tukeminen. Opinnäytetyön myötä saimme lisää tietoa neuropsykiatrisesti oireilevan lapsen hyvinvoinnin tukemisesta koulussa. Opinnäytetyön myötä huomasimme myös sen, miten laaja kokonaisuus oppilaan kouluhyvinvointi on. Tärkeä huomio oli henkilökunnan koulutuksen puute neuropsykiatrisesti oireilevan oppilaan tukemisessa. Mielestämme tähän olisi tärkeä puuttua, sillä se on erittäin tärkeä lähtökohta neuropsykiatrisesti oireilevan oppilaan tukemisessa. Jos koulun henkilökunnalla ei ole riittävästi tietoa ja taitoa, ei oppilaan tukeminen voi edetä tavoitteellisesti ja johdonmukaisesti. Kokemme, että opinnäytetyöstämme on hyötyä kaikille alakouluikäisten neuropsykiatrisesti oireilevien lasten kanssa työskenteleville.

Erilaisten menetelmien ja välineiden käyttö neuropsykiatrisesti oireilevien lasten kanssa työskennellessä koettiin tulosten mukaan tärkeäksi. Kysymyksenä meillä nousee kuitenkin esille resurssit ja osaaminen. Erilaiset menetelmät vaativat aikaa ja mahdollisesti myös rahaa ja materiaaleja. Opiskeluvälineiden hankkimiseen on tietty budjetti kouluissa, joten riittääkö siitä myös rahaa hyvinvointia tukeviin välineisiin, ja kuka määrittää mikä on tarpeellista ja mikä ei? Myös menetelmiä varten pitää usein tulostaa, leikata ja laminoida erilaisia lappuja ja papereita. Onko koulun henkilökunnalla tietoteknistä osaamista, aikaa tai halua askarteluun?

LÄHTEET

Allardt, Erik 1976. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiön laakapaino.

Autismiliitto 2023. Neurokehitykselliset häiriöt. Hakupäivä 15.5.2023. <https://autismiliitto.fi/autismi/erilaista-autismia/neuropsykiatriset-hairiot/>

Baumeister, Roy & Leary, Mark 1997. Writing Narrative Literature Reviews. Review of General Psychology 1997, Vol. 1, No. 3. Hakupäivä 9.9.2023. <https://psychology.yale.edu/sites/default/files/baumeister-leary.pdf>

Centers for Disease Control and Prevention 2022. ASD Diagnosis, Treatment, and Services. Hakupäivä 19.8.2023. <https://www.cdc.gov/ncbddd/autism/facts.html>

Fink, Arlene 2020. Conducting Research Literature Reviews: From the Internet to Paper. Los Angeles: Sage Publications, Inc.

Henriksson, Anna-Maja 2023. Opetusministeri Henriksson: Oppilaiden perustaitoja vahvistetaan opetustunteja lisäämällä ja tukitoimia uudistamalla. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Hakupäivä 8.1.2024. <https://okm.fi/-/opetusministeri-henriksson-oppilaiden-perustaitoja-vahvistetaan-opetustunteja-lisaamalla-ja-tukitoimia-uudistamalla>

Hodges, Amy, Reinie Cordier, Annette Joosten, and Helen Bourke-Taylor. 2022. "Closing the Gap Between Theory and Practice: Conceptualisation of a School-Based Intervention to Improve the School Participation of Primary School Students on the Autism Spectrum and Their Typically Developing Peers." *Journal of Autism & Developmental Disorders* 52 (7): 3230–45. Hakupäivä 12.12.2023. doi:10.1007/s10803-021-05362-5.

HUS. Neuropsykiatriset häiriöt lapsilla. Hakupäivä 11.5.2023. <https://www.hus.fi/potilaalle/hoidot-ja-tutkimukset/neuropsykiatriset-hairiot-lapsilla>

Jäntti, Essi & Savinainen, Riitta 2018. Nepsyt: Erityistä elämää. Hämeenlinna: Karisto Oy.

Kerola, Kyllikki, Kujanpää, Sari & Timonen, Tero 2015. Autismin kirjo ja kuntoutus. Jyväskylä: PS-kustannus. Hakupäivä 18.9.2023. Ellibs (amk). Vaatii käyttöoikeuden.

Konu, Anne 2002. Oppilaiden hyvinvointi koulussa. Acta Universitatis Tamperensis 887. Tampereen yliopisto. Väitöskirja. Hakupäivä 4.5.2023. <https://urn.fi/urn:isbn:951-44-5445-6>

Korhonen, Laura 2021. Aistitiedon käsittelyn ja säätelyn ongelmat. Lääkärikirja Duodecim. Kustannus Oy Duodecim. Hakupäivä 18.8.2023. <https://www.terveyskirjasto.fi/pla00019>

Kranowitz, Carol Stock 2021. Tahatonta tohellusta. Sensorisen integraation häiriö lapsen arkielämässä. Jyväskylä: PS-kustannus

Leivonen, Susanna, Sourander, Andre, Voutilainen, Arja & Leppämäki, Sami 2015. Touretten oireyhtymä – monimuotoinen sairaus, yksilöllinen hoidon tarve. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim. Hakupäivä 21.5.2023. <https://www.duodecimlehti.fi/duo12283#s4>

Huttunen, Matti & Socada, Lumikukka 2019. ADHD (aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö). Lääkärikirja Duodecim. Hakupäivä 21.5.2023. <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00353/adhd-aktiivisuuden-ja-tarkkaavuuden-hairio>

McGough, James 2014. ADHD. New York: Oxford University Press. Hakupäivä 21.9.2023. ProQuest Ebook Central. Vaatii käyttöoikeuden

Meriläinen, Matti, Lappalainen, Kristiina & Kuittinen, Matti 2008. Pedagogiikan ja hyvinvoinnin suhde. Teoksessa Pedagoginen hyvinvointi (toim. Kristiina Lappalainen, Matti Kuittinen & Matti Meriläinen). Turku: Painosalama Oy, 7–11

Mielenterveystalo a. Uupumuksen oireet. Hakupäivä 9.5.2023. <https://www.mielenterveystalo.fi/fi/uupumus/uupumuksen-oireet>

Mielenterveystalo b. Tic-oireet ja Touretten oireyhtymä. Hakupäivä 21.5.2023. <https://www.mielenterveystalo.fi/fi/neuropsykiatriset-vaikeudet/tic-oireet-ja-touretten-oireyhtyma>

Mikami, Amori Yee, Owens, Julie Sarno, Evans, Steven W., Hudec, Kristen L., Kassab, Hannah, Smit, Sophie, Na, Jennifer Jiwon & Khalis, Adri 2021. Promoting Classroom Social and Academic Functioning among Children at Risk for ADHD: The MOSAIC Program. Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology, Volume 51 Issue 6. 1-14. Hakupäivä 2.1.2024. <https://doi.org/10.1080/15374416.2021.1929250>

National Institute of Mental Health 2023. Autism Spectrum Disorder. Hakupäivä 19.8.2023. <https://www.nimh.nih.gov/health/topics/autism-spectrum-disorders-asd>

Opetushallitus a. Opiskeluhoolto. Hakupäivä 23.5.2023. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/opiskeluhoolto>

Opetushallitus b. Oppimisen ja koulunkäynnin tuki. Hakupäivä 23.5.2023. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/oppimisen-ja-koulunkaynnin-tuki>

Page, Angela & Ferrett, Renee 2018. Teacher Aides' Views and Experiences on the Inclusion of Students with Autism: Perspectives across Two Countries. International Education Journal: Comparative Perspectives, v17 n2. 60-76. Hakupäivä 2.1.2024. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1184049.pdf>

Parikka, Jaana, Halonen-Malliarkis, Niina & Puustjärvi, Anita 2020. Vaikkeudesta voimaksi. Neuro-psykiatriset häiriöt ja niiden huomioiminen koulussa. Helsinki: Otava

Perusopetuslaki 628/1998. Hakupäivä 23.5.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628#L4P17>

Puustjärvi, Anita 2020. Add ja adhd. Aivoliitto. Hakupäivä 21.5.2023. <https://www.aivoliitto.fi/verraton/artikkelit/add-ja-adhd/#14c88515>

Riihonen, Riikka & Koskinen Minna 2020. Kuinka kiukku kesytetään? Lasten aggressiokasvatus. Jyväskylä: PS-Kustannus

Räsänen, Sami & Sauvola, Anu 2022. Millainen somaattinen oireilu viittaa psykiatriseen häiriöön?

Lääkärilehti. Hakupäivä 9.5.2023. <https://www.laakarilehti.fi/tieteessa/katsausartikkeli/millainen-somaattinen-oireilu-viittaa-psykiatriseen-hairioon/?public=25a42ebf1646ac678af5a8a806de05d4>

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka Anna 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Hakupäivä 8.5.2023. https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html

Sarlin, Hanna-Mari & Koivula, Pirjo 2012. Opiskelun tuen järjestäminen käytännössä. Teoksessa Ainutkertainen oppija (toim. Oiva Ikonen & Ansaliina Krogerus). Jyväskylä: PS-kustannus, 24–40

Sensorisen integraation terapian yhdistys Ry. Sensorinen integraatio. Hakupäivä 18.8.2023. <https://sity.fi/sensorinen-integraatio/>

Silveira-Zaldivar, Tracey & Curtis, Heidi 2019. "I'm Not Trained for This!" and Other Barriers to Evidence-Based Social Skills Interventions for Elementary Students with High Functioning Autism in Inclusion. International Electronic Journal of Elementary Education, v12 n1. 53–66. Hakupäivä 2.1.2024. DOI: 10.26822/iejee.2019155337

SOAMK 2023. Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit. Hakupäivä 30.9.2023. <https://www.sosiaalialanamkverkosto.fi/wp-content/uploads/2023/04/SOSIAALIALAN-AMMATTIKORKEAKOULUTUKSEN-KOMPETENSSIT-2023.pdf>

Takala, Marjatta 2016. Tuen eri muodot perusopetuksessa. Teoksessa Erityispedagogiikka ja kouluikä (toim. Marjatta Takala). Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press. Hakupäivä 23.5.2023. Ellibs library. Vaatii käyttöoikeuden.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023. Opiskeluhoolto. Hakupäivä 23.5.2023. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/opiskeluhoolto>

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2012. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023. Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK). Hakupäivä 8.5.2023. <https://tenk.fi/fi/tiedevilppi/hyva-tieteellinen-kaytanta-htk>

Tynjälä, Päivi 1991. Laadullisen tutkimuksen luotettavuudesta. *Kasvatus* 22(5–6), 387–598.

Vilkka, Hanna 2009. *Tutki ja Kehitä*. Jyväskylä: Gummerus.

Ward, Rebecca J, Hanna Kovshoff, and Jana Kreppner. 2021. "School Staff Perspectives on ADHD and Training: Understanding the Needs and Views of UK Primary Staff." *Emotional & Behavioural Difficulties* 26 (3): 306–21. Hakupäivä 12.12.2023. doi:10.1080/13632752.2021.1965342.

World Health Organization 2020. Basic Documents. Hakupäivä 4.5.2023.
https://apps.who.int/gb/bd/pdf_files/BD_49th-en.pdf#page=6

Artikkelin nimi	Kirjoittajat	Julkaisu- vuosi	Tietokanta
Closing the Gap Between Theory and Practice: Conceptualisation of a School-Based Intervention to Improve the School Participation of Primary School Students on the Autism Spectrum and Their Typically Developing Peers.	Hodges, Amy, Reinie Cordier, Annette Joosten, and Helen Bourke-Taylor	2022	CINAHL with Full Text (EBSCO)
School Staff Perspectives on ADHD and Training: Understanding the Needs and Views of UK Primary Staff	Ward, Rebecca J, Hanna Kovshoff, and Jana Kreppner	2021	CINAHL with Full Text (EBSCO)
Promoting Classroom Social and Academic Functioning among Children at Risk for ADHD: The MO-SAIC Program	Mikami, Amori Yee, Owens, Julie Sarno, Evans, Steven W., Hudec, Kristen L., Kassab, Hannah, Smit, Sophie, Na, Jennifer Jiwon & Khalis, Adri	2021	ERIC
"I'm Not Trained for This!" and Other Barriers to Evidence-Based Social Skills Interventions for Elementary Students with High	Silveira-Zaldivar, Tracey & Curtis, Heidi	2019	ERIC

Functioning Autism in Inclusion.			
Teacher Aides' Views and Experiences on the Inclusion of Students with Autism: Perspectives across Two Countries.	Page, Angela & Ferrett, Renee	2018	ERIC